

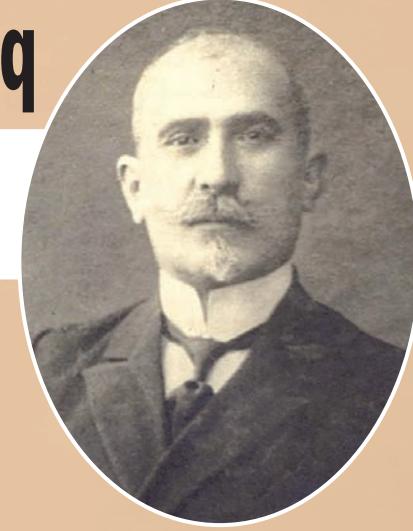

Mədəniyyət

Görkəmli ədəbiyyatşünas, yazıçı və maarifçi pedaqoq

Zamanın sərt yelləri tariximizin səhifələrinə ağır izlər salıb. Düşünən beyinlərə, xalqın övladlarının xoş gələcəyi üçün çirpinan iürəklərə o qədər güllələr dəyib ki. Yaralar çox, itkilər böyük. Həmin insanlar unudulmaz dəyərlər qoyub getmişlər. Maarifçi, elm adamı və Azərbaycanın təhsil tarixinin banilərindən olan Firudin bəy Köçərlinin parlaq şəxsiyyəti ehtirama layiqdir. Firudin bəy Köçərli - bir əqidə insani, maarifçi, xalqının işıqlı gələcəyi uğrunda öz həyatını fəda edən bir fədai idi. Onun adı milli şiiur tarixində əbədiyəşardır.

Firudin bəy Köçərli

Şuşa musiqi, mədəniyyət və elm mərkəzi olub. Şəhərin əsrarəngiz təbəti, uca dağları, saf havası və milli mühiti neçəneçə dahi yetişdirib. Firudin bəy də Şuşanın bu zəngin xəzinəsindən bəhrələnənlərdən biri idi. O, 1863-cü il yanvarın 26-da Əhməd bəyin ailəsində dünyaya göz açıb, uşaqlığı Şuşanın mənəvi sərvətləri ile yoğrulub. 1872-1876-ci illərdə Şuşanın mədəni mühitində böyüyən Firudin bəy Köçərli Mirzə Kərim Münşinin mədrəsə məktəbində ilk təhsilini alaraq, 1876-ci ildə Şuşada fealiyyət göstərən rus məktəbinə daxil olub. Onun taleyində dönüş nöqtəsi isə 1878-ci ildə baş verdi. Aleksey Černyayevski Zaqqafqaziya Müəllimlər Seminariyasına tələbə toplamaq üçün Şuşaya gəldikdə, gənc Firudinin istedadını hiss edərək onu Qori Müəllimlər Seminariyasında təhsil almağa davet etdi. Beləcə, 1879-1885-ci illərdə Firudin bəy Qori Seminariyasının feal tələbələrindən biri oldu. Burada tanınmış pedagoqlar A.O.Černyayevski və M.Kipiani ilə yaxınlıq onun dünyagörüşünü formalaşdırıldı. Seminariyada oxuduğu illərdə təkcə savad toplamadı, həm də "Təlimi-Sokrat" əsərini qələmə alaraq öz yaradıcılıq istedadını nümayiş etdirdi.

1885-ci ildə seminariyanı uğurla bitirən Köçərli İrəvan gimnaziyasına müəllim təyin edildi. 1885-1890-ci illərdə gimnaziyada ana dili və hüsnəxət fənlərini tədris etməkələ yanaşı, pansion mürəbbisinin köməkçisi olaraq gənclərin tərbiyəsində mühüm rol oynadı. Onun bu sahədəki zəhməti və pedagoji bacarığı diqqətdən

kənarda qalmadı. 1899-cu ildə III dərcəlli "Müqəddəs Anna" ordeni ilə təltif olunan Firudin bəy 1902-ci ildə isə II dərcəlli "Müqəddəs Stanislav" ordeninə layiq görüldü.

Gənc pedagoq İrəvan gimnaziyasında çalışdığı illərdə sadəcə müəllimliklə kifayətlənmədi, maarif və mədəniyyət sahəsində də dərin iz qoydu. O, həmkarı A.Zöhrabzadə ilə birlikdə türkə tədris üçün "Təlimi-lisani-türkü" adlı dərslik tərtib edərək gələcək nəsillər üçün əvəzsiz bir irlə yaratdı. 1886-ci ildə isə ilk teatr tamaşasını səhnəyə qoyaraq İrəvanın mədəni həyatı üçün yeni bir səhifə açdı. 1890-ci ildə tamaşaşa qoyduğu "Müsyö Jordan və dərvış Məstəli şah" komediyası şəhərin sakinləri arasında böyük əksədə doğurdu. Bu tamaşa İrəvan əhalisi üçün sadəcə bir sənət əsəri deyil, həm də həyatın mədəni rənglərini əks etdirən bir hadisəyə çevrildi.

Lakin 1895-ci ildə Firudin bəy İrəvani tərk etməyə qərar verdi. Elə həmin il onun həyatında yeni bir mərhələ başladı, Qori Müəllimlər Seminariyasının "tatar şöbəsi"ne Azərbaycan dili və şəriət müəllimi təyin olundu. Burada 1918-ci ilə qədər fəaliyyət göstərərək maarifçilik sahəsində yorulmadan çalışdı. 1897-ci ildə isə gənc maarifçi şəxsi həyatında da önemli bir addım atdı və Vəkilovlar nəslindən olan Badisəba xanımla ailə həyatı qurdu. Bu ailə onun həyatına yeni bir istilik gətirdi və fəaliyyətinə əlavə ruh qatdı.

1910-cu ildə F.Köçərli Qori Seminariyasının Azərbaycan şöbəsinin müvəqqəti

təminatçısı vəzifəsini icra etməyə başladı və bununla kifayətlənməyib, seminariyanın doğma vətəninə köçürülməsi üçün təşəbbüs göstərdi. Bu təşəbbüs onun təkcə pedagoq deyil, həm də millətinin gələcəyini düşünən böyük bir ziyanı olduğunu bir daha sübut etdi.

Milli-mənəvi dəyərlərin qorunması və təbliği, milli mətbuatın təşəkkülü və ədəbiyyatın inkişafı onun həyatının ayrılmaz bir hissəsi idi. Dövrünün "Kaspı", "İrşad", "Tərəqqi", "İqbəl" kimi nüfuzlu mətbü orqanları ilə six əməkdaşlıq edərək cəmiyyətin problemlərini işıqlandırılmışdır. Uşaq folkloru sahəsində gördüyü böyük işlər isə onun irləini daha da dəyərli edir. "Balalara hədiyyə" adlı əsəri uşaq folklorunun toplanması və qorunması yolunda atılmış ən möhtəşəm addımlardan biri kimi tarixə yazılmışdır. 1918-ci ildə o, Qori Müəllimlər Seminariyasının Azərbaycan şöbəsini tədris ləvaziməti və avadanlıqları ilə birlikdə Qazax şəhərinə köçürürlək yeni bir maarif ocağının əsasını qoydu.

Beləcə, Qazax Müəllimlər Seminariyası yaranaraq elmə və təhsilə can atan gənclər üçün ümid işığı oldu. Bununla kifayətlənməyən fədakar ziyanı bir müddət sonra Qazaxda ilk uşaq evini açdı. Bu addım onun yalnız təhsil və mədəniyyət deyil, həm də sosial məsələlərlə dərinləndən maraqlandığını göstərir. Beləliklə, onun gördüyü hər iş xalqına sevgi ilə bağlılığını, vətənə xidmətinin təcəssümüdür.

Həyatını maarif və mədəniyyət işinə həsr etmiş Firudin bəy sovet hakimiyyəti

qurulana qədər Qazax Müəllimlər Seminariyasına rəhbərlik edərək elm və təhsil çərاغını sönməyə qoymadı. Onun "Vətən dili"nin I hissəsinin VII nəşrinin yenidən işlənməsi ilə bağlı göstərdiyi xidmətlər əvəzsizdir. Yalnız bir dərsliklə kifayətlənməyən maarif xadimi 300-dən artıq dərsliyə düzəliş etdi. Onları zəngin nəzəri materiallərlə, hekayələrlə tamamlayaraq metodika və üslub baxımından daha da təkmilləşdirdi. Beləliklə, onun işi təkcə pedaqogika deyil, həm də gələcək nəsilərin mənəvi sərvətinə çevrildi.

Lakin 1920-ci ilin may ayında tarix onun üçün ən qaranlıq səhifələrdən birini yazdı. Qazax kommunistləri onu və digər "Müsavat" funksionerlərini "xalq düşməni" və "milli nüfəq törədən" kimi ittiham etməyə başladılar. Bu qara buludların fonda Qazax İnqilab Komitəsinin təqdimatı ilə o, həbs edildi. 20-ci diviziyanın 7-ci xüsusi bölməsində məhkəməsiz-filansız qərar verildi. Şahidlərin dinlənilməsi bir yana, verilmiş izahatlara belə baxılmadan ölüm hökmü çıxarıldı. Bu qərar xüsusi şöbə rəisi Liberman və fövqəladə komissar Həmid Sultanov tərəfindən təsdiq edildi. Nəticədə günahsız bir insanın həyatına qəddarcasına son qoyuldu. Onun qətlə yetirilməsi təkcə bir insanın ölümü deyil, həm də millətimizin maarif işığında itirdiyi böyük bir ziyanı idi. Ancaq bu böyük şəxsiyyətin adı yaratdığı əsərlərdə və xalqın məhəbbətində yaşayaçaq.